

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת חקת תשע"ד

"זאת חקת התורה" - חוקת לימוד התורה

מה שבדרך כלל לא קורה, כי לחכם מגיע עולם הבא, ולא גיהנם - אבל אפילו אם יש איזו סבה ח"ו שגיהנם היה צריך לשלוט בו, אז ג"כ אור של גיהנם לא יכול לשלוט בו. אם כולו אש, כולו שאיפת קודש לתורה ויראת שמים, אז אור של גיהנם לא יכול לשלוט בו.

"עלי באר" - שירה על התורה

יש עוד ענין הקשור ללימוד התורה, וגם הוא מופיע בפרשתנו, בהמשך. בהמשך הפרשה מובא, "אָז יִשִּׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת, עָלֵי בְּאֵר עָנּוּ לָהּ" (במדבר כא, יז). על איזו באר מדובר כאן? בפשטות, מדובר על בארה של מרים, שהיתה הולכת עם ישראל במדבר. ומהו "אז ישיר"? הלא מתחילת ארבעים שנה ניתנה להם הבאר (רש"י שם), ולמה שרו עליה רק עכשיו, בסוף ארבעים שנה שהיו במדבר? - אומרים חז"ל, שהיה נס מיוחד שהיה קשור לבאר, שארע עכשיו, ולכן אמרו עליה שירה רק עכשיו (ע"י רש"י שם, טו-טז).

אבל חז"ל פירשו שירה זו לא רק על בארה של מרים, אלא גם על התורה, ש"בְּאֵר" - זו התורה (ע"י נדרים נה, א). אלא שאם כך, יש לחזור ולשאל: הרי התורה ניתנה לישראל חמישים יום לאחר שיצאו ממצרים, וא"כ מדוע שרים ישראל על התורה רק עכשיו, ארבעים שנה אחרי שניתנה? מה קרה עכשיו, שגרם לישראל לומר שירה על התורה?

ורש"י שואל עוד שאלה: למה לא נזכר גם משה בשירה הזאת? בשירת הים כתוב, "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת" (שמות טו, א), ובשירת הבאר כתוב "אז ישיר ישראל את השירה הזאת". משה רבינו לא נזכר. למה? רש"י אומר תירוץ (רש"י במדבר כא, ט), אבל שבעים פנים לתורה, וא"כ אולי מותר לומר גם את הדברים הבאים:

שלמה המלך אומר: "שְׁתֵּה מִיַּם מְבוֹרָךְ, וְנִזְזֵלִים מִתּוֹךְ בְּאֵרֶךְ" (משלי ה, טו). מה כוונת הפסוק? וכי בא שלמה המלך ללמדנו מנין לשנות מים? מסבירים חז"ל, שכוונת הפסוק היא להורות דרך לאדם בלימוד התורה: "בתחילה שְׁתֵּה מְבוֹרָךְ, ולבסוף - וְנִזְזֵלִים מִתּוֹךְ בְּאֵרֶךְ" (ע"י יט, א). הרי בור ובאר אינם שוים בתכונתם. בור מקבל מים מן החוץ - מגשם ומזרימת נהרות - ואילו הבאר מוציאה מים מתוך עצמה. אומרים אפוא חז"ל: בשלב ראשון - אדם צריך להיות כמו בור; לקבל תורה מאביו, מרבותיו ומן הספרים. אחר כך, לאחר שקלט הרבה תורה מן החוץ, מגיע תורו של השלב השני, להיות בבחינת "וְנִזְזֵלִים מִתּוֹךְ בְּאֵרֶךְ" - לחדש בעצמו חידושים בתורה², ולהוסיף מעצמו על מה ששמע מרבותיו, שזוהי בחינת באר, המוציאה מים מתוך עצמה³.

והנה, הגמרא אומרת, שאין אדם עומד על דעת רבו אלא

אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו

עליה

"זאת התורה, אָדָם פִּי יְמוֹת בְּאֵהָל" וכו' (במדבר יט, יד). דרשו מכאן חז"ל, "אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה" (ברכות סג, ב). וצריך להבין: הרי פסוק זה לא מדבר על לימוד תורה, אלא על טומאת מת. "אָדָם פִּי יְמוֹת בְּאֵהָל, כָּל הַבָּא אֶל הָאֵהָל וְכָל אֲשֶׁר בְּאֵהָל יִטְמָא שְׂבַעַת יָמִים". מדוע א"כ רמזה התורה לכך ש"אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה", דוקא כאן, בפרשת טומאת מת? מה הקשר בין הענינים?¹

חושבני שהקשר הוא זה: הרי בפסוק זה נאמר, שאדם שמת, למרות שבחיייו היה טהור, ברגע שיצאה נשמתו - נעשה גופו אבי אבות הטומאה. משמע, שהגוף מצד עצמו הוא אבי אבות הטומאה, ורק הנשמה, שהיא החלק הרוחני שבאדם, היא זו שמשפיעה עליו קדושה וטהרה!

ממילא יש ללמוד מכאן, שכדי לזכות לתורה, שהיא קדושה וטהורה, ומתאימה אל הנשמה שלנו, שגם היא קדושה וטהורה, צריך להגביר את כח הנשמה שבאדם, ו"להמית" את כוחות הגוף, המפריעים לכח הנשמה להתגבר. רק מי שמרחיק עצמו מעניני הגוף, ולא הגוף עיקר אצלו אלא הנשמה, רק הוא יוכל לקלוט את דברי התורה באופן שיוכלו להתקיים אצלו. אמנם הקב"ה ברא אותנו כך שאיננו יכולים להיות בלי גוף, וממילא מוכרחים אנו להחיות גם את הגוף ולספק את צרכיו, אבל סוף סוף, הגוף מצד עצמו מסתיר את האור האלקי, ורק הנשמה היא זו שמתאימה לתורה.

הרי שדרשת חז"ל ש"אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה" מונחת בעומק פשט הפסוק. מתוך מה שאומר הפסוק, ש"אָדָם פִּי יְמוֹת בְּאֵהָל, כָּל הַבָּא אֶל הָאֵהָל וְכָל אֲשֶׁר בְּאֵהָל יִטְמָא שְׂבַעַת יָמִים", ניתן להסיק, ש"אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה". שרק מי ש"ממית" את כוחות גופו ומגביר את כח הנשמה שבו יכול לזכות לתורה.

חז"ל אומרים, "תלמידי חכמים - אין אור של גיהנם שולטת בהן" (תגיגה כז, א). למה? כי תלמידי חכמים - כל גופן אש (שם). ממילא, האש של הגיהנם לא יכולה לשלוט בהן. עד כמה שאדם יכול להמית את עצמיותו ולהתבטל לתורה, להיות מזוהה עם התורה, שהתורה תהיה חלק מעצמיותו - אז באמת הוא אש, ואין אור של גיהנם יכול לשלוט בו. עד כמה שהוא לא מזדהה עם התורה, עד כמה שהתורה היא דבר חיצוני בשבילו - אז גיהנם ח"ו יכול לשלוט בו. כדאי א"כ להזדהות עם התורה, לחשוב תורה, לשאוף לתורה, לחיות חיים של תורה, למען הרבות תורה בעם ישראל, ואז - אין אור של גיהנם שולטת בו. הכוונה בזה היא, שאפילו אם חכם איך שהוא מגיע לגיהנם -

אבל לאחרים היה משתדל לתת את כל הכבוד שרק אפשר. היה אומר תמיד, שאדם צריך לדעת, שכבוד הוא הבל הבלים. אין לו שום משמעות. ואולם, במה דברים אמורים? - בְּכָבוֹד עצמו! כבוד לעצמי הוא הבל הבלים. אבל לתת כבוד לזולת - זהו ענין שהוא ברומו של עולם, ויש להזהר בו עד מאד⁶! לדעת שכל יהודי הוא איש נכבד מאד, וצריך לכבדו בכל האפשרות. למה? כי כל אדם הוא צלם אלקים. וכל שכן אם הוא בן תורה, או בן ישיבה, אז ודאי וודאי שצריך לכבדו בלי סוף. רק להזהר שלא להפוך את היוצרות ולחשוב קודם כל על הכבוד של עצמי. "לי מגיע כבוד, כי אני צלם אלקים". לעצמי אני צריך לדעת שאני עפר ואפר, אֵין ואפס. הכבוד של השני, זה צריך להדריך אותי, וזו צריכה להיות המטרה, אבל לא הכבוד של עצמי.

לפעמים אדם חושב, שיהיה לו יותר כבוד אם לאחרים יהיה פחות כבוד, שאז יחשיבו אותו יותר. וזו טעות. כמה שלאחרים יהיה יותר כבוד - יהיה גם לך יותר כבוד. כדאי להיות אחד מתוך קבוצה של שרים, ולא אחד מתוך קבוצה של קבצנים. אם אתה מבין שהחברים שלך הם שרים ונכבדי ארץ, אז גם אתה מכובד. אם אתה מסתכל על השני כאין ואפס, אז גם אתה אין ואפס. הכבוד של השני לא פוגם בכבוד שלך. אדרבה, כמה שאני מכבד את השני, זה מוסיף גם לי כבוד.

"בְּאוֹ הַשְּׁבוֹן" - חשבון לטווח ארוך

יש לנו בפרשה עוד פרשה שלישית, שגם אותה חז"ל מוציאים מפשוטה ומפרשים אותה במובן רוחני. הפסוק אומר: "עַל כֵּן יִאֱמְרוּ הַמַּשְׁלִיִּים בְּאוֹ הַשְּׁבוֹן, תִּבְנֶה וְתִכְוֶנָּה עֵיר סִיחֹן" (במדבר כא, כז). בפשטות הכונה היא, שהמושלים, בלעם ובעור, אמרו משלים שסיחון ינצח את מואב, ושחבנה ותכונן עיר סיחון. אבל חז"ל הוציאו מקרא זה מידי פשוטו, ודרשו: "עַל כֵּן יִאֱמְרוּ הַמַּשְׁלִיִּים - אלו המושלים בְּיָצְרָם". ומה הם אומרים? - "בְּאוֹ הַשְּׁבוֹן. בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שְׂקָרָה, ושכר עבירה כנגד הפסדה" (ב"ב עח, ב). והנה, חז"ל בארו בדרשה זו מי הם הַמַּשְׁלִיִּים, וכן בארו מה פירוש דברי המושלים 'בְּאוֹ הַשְּׁבוֹן'. ואולם, חז"ל לא בארו לנו את המילים הראשונות שבפסוק - "עַל כֵּן". מה פירוש "עַל כֵּן"? כלומר: כיצד נובע הענין של "בְּאוֹ הַשְּׁבוֹן" מן הענין שנזכר לפניו? הרי בפסוקים הקודמים מדובר על מלחמת ישראל בסיחון. וא"כ מה שייך לומר אחרי זה, "עַל כֵּן יִאֱמְרוּ המושלים ביצרים, בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שְׂקָרָה, ושכר עבירה כנגד הפסדה"? מה הקשר בין מלחמת ישראל בסיחון לענין זה?

צריך לומר, שחז"ל לא ביארו את המילים "עַל כֵּן", כיון ששני הענינים קשורים ביניהם באופן פשוט, וכל אדם מבין כבר מעצמו, איך נובע הענין השני מהענין הראשון. וכך הוא ביאור הדברים: הענין שעליו מדובר תחילה הוא, ש"סִיחֹן מְלִיךְ הָאֱמֹרִי... נִלְחַם בְּמִלְחָה מוֹאָב הָרְאשׁוֹן, וַיִּקַּח אֶת כָּל אֲרָצוֹ מִיָּדוֹ" (במדבר כא, כז), ואז באו ישראל וכבשו את אותה ארץ מידו של סיחון. נתאר לעצמנו: מה היתה תגובת הבריות כשסיחון ניצח את מלך מואב? ודאי אמרו, "אה! איזו הצלחה! איזה נצחון מזיהר לסיחון מלך האמורי!"... ואולם מה היתה האמת? האמת היתה, שמה שה' נתן את ארץ מואב לאמורי, כלל לא היה עבור

לאחר ארבעים שנה (ע"ז ה, ב). ממילא יש לומר, שעכשיו בסוף ארבעים שנה, הגיעו ישראל למצב של "עומד על דעת רבו", ועל כך הם אומרים שירה! הם שרים על כך שהתורה אינה עוד בבחינת "בור" אצלם, להיות לימודה מבוסס רק על שיעורים שהם שומעים ממש אהרן והזקנים, אלא מעתה היא בבחינת "בְּאָר" אצלם. הם מרגישים שהם יכולים כבר לחדש בעצמם חידושים בתורה. ממילא הם אומרים שירה על כך - "עַלִי בְּאָר" - שהגענו לבחינת "בְּאָר"⁴. כמוכן, לא כולם הגיעו למדרגה שווה. היו "מחדשים" גדולים, והיו "מחדשים" קטנים. אבל בסך הכל, כלל ישראל הגיע כאן למדרגת "באר", כל חד לפום דרגא דיליה, ועל זה הם אומרים שירה.

זו גם הסיבה לכך, שרק ישראל אומרים כאן שירה, ולא משה. אצל משה, כבר בתחילת ארבעים שנה היתה התורה בבחינת באר. כבר אז ידע להבין ולחדש חידושים בתורה. לכן אין לו סיבה לומר שירה עכשיו. ובאמת, בתחילת ארבעים שנה, יתכן שאמר שירה. חז"ל הרי אומרים, שבמתן תורה צויה ה' על משה רבינו לומר שירה על התורה (ע"ז ערכין יא, א-ב, וברש"י שם ד"ה על עסקי קול). אלא שלא פוּרַשׁ בגמרא, איזו שירה אמר משה רבינו על התורה. ולפי דרכנו יתכן לומר, שהשירה שאמר משה רבינו היא השירה הזאת - "עַלִי בְּאָר עֲנֵנו לָהּ" (או שירה דומה לזו). כי הוא השיג מיד במתן תורה את בחינת ה"בְּאָר", ואילו ישראל השיגו זאת רק בסוף ארבעים שנה. אולי מותר לומר פשוט כזה.

"וּמִמֵּתְנָה נַחְלִיאֵל, וּמִנַּחְלִיאֵל בְּמוֹת"

ומה אומרים ישראל בשירה? - "וּמִמֵּתְנָה בְּמוֹת" (במדבר כא, יח). שאם אדם משים עצמו פְּמַדְבֵּר זה, שהכל דשין בו - תורה ניתנת לו במתנה (עירובין נד, א). כלומר, שיעשה עצמו הפקר כמדבר. לא להקפיד על הכבוד שלו, ולא על העצמיות שלו, אלא כפי שדרשו חז"ל על הפסוק שהזכרנו, "זאת התורה, אָדָם פִּי בְּמוֹת בְּאֵהָל", "אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה". שישתדל לקחת מן העולם הגשמי כמה שפחות⁵ (כמו מת, שאינו נוטל מן העולם כלום). שלא יחפש תענוגות וכד', אלא יתמסר כל כולו לתורה. כשאדם נוהג כך, מפקיר את תאוותיו ואת רצונותיו למען התורה, אז "מִמֵּתְנָה" - זוכה להשיג את התורה ולקבל אותה במתנה, כפי השיעור שעשה עצמו מדבר.

עוד נאמר בשירה, "וּמִמֵּתְנָה נַחְלִיאֵל, וּמִנַּחְלִיאֵל בְּמוֹת" (במדבר כא, ט). שכיון שלמד תורה וקיבלה במתנה - נָחַל אֶ-ל, והוא עולה לגדולה (עירובין נד, א). במצב זה, לאחר שעלה לגדולה, אם הוא מגיס לבו (מתגאה) - הקב"ה משפילו, שנאמר: "וּמִבְּמוֹת - הִנְיָא" (במדבר כא, כ). הוא יורד לגיא. כי גאוותו מוכיחה עליו, שהוא לא מכופף את עצמו לתורה, אלא להפך - מכופף את התורה לעצמו, ומשתמש בה ככלי להשגת כבוד וגדולה. ונבכל זאת, אומרת הגמרא, שאם הוא חוזר בו - הקב"ה חוזר ומגביהו, שנאמר "כָּל גֵּיא יִנְשָׂא" (ישעיהו מ, ד).

מורי ורבי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל היה אומר, שכבוד הוא דבר טוב. אבל למה הוא טוב? - רק בשביל לתת אותו. לא בשביל לקחת אותו. לתת לאחרים כבוד, זהו ענין גדול וחשוב. וכך היה גם נוהג למעשה. היה בורח מאד מן הכבוד,

וכמה שיותר מצוות, ולא כמה שיותר לאכול ולשתות וליהנות מענייני עולם הזה. אפילו אם אני אוכל כשר, אבל סוף סוף זה רק תאוות עוה"ז. התכל'ס היא להכין את עצמנו לחיי עוה"ב, להיות מהמושלים ביצורם, שמחשבים חשבוננו של עולם.

ויש גם חשבונות שלא כדאי לחשב אותם. הרמב"ם אומר: "כָּל אִישׁ וְאִישׁ מִכָּל בְּאֵי הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נִדְבָה רִחוּוֹ אוֹתוֹ, וְהִבְיִנוּ מִדְּעוֹ לְהַבְדִּיל לְעַמְד לִפְנֵי ה' לְשִׁרְתוֹ וְלַעֲבֹדוֹ לְדַעַת אֶת ה', וְהִלָּף יִשָּׂר כְּמוֹ שֶׁשָּׁעֶשֶׂה הָאֱלֹקִים, וּפְרָק מֵעַל צְוָארוֹ עַל הַחֲשֻׁבוֹנוֹת הַרְבִּים אֲשֶׁר בְּקִשּׁוֹ בְּנֵי הָאָדָם - הֲרִי זֶה נִתְקַדֵּשׁ קִדְשׁ קִדְשִׁים, וְיִהְיֶה ה' חֵלְקוֹ וְנִחַלְתּוֹ לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים, וְיִזְכֶּה לוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה דְּבַר הַמְּסַפֵּיק לוֹ, כְּמוֹ שְׂזֻכָּה לַפְּתָנִים וְלַלְוִיִּם" (רמב"ם הלכו' שמיטה ויובל פי"ג הי"ג). הרי, שמי שפורק מעליו את "עול החשבונות הרבים אשר בשו בני האדם", ועוסק בתורה ובעבודת ה' בלבד, בלי לרדוף אחר ענייני עולם הזה - זוכה לעזר אלקי מיוחד. כמו שה' דאג לשבט לוי ונתן להם מעשר ואמר להם "אֲנִי חֵלְקְךָ וְנִחַלְתְּךָ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר יח, ט), כך ה' דואג למי שמתמסר ללימוד תורה. הוא בבחינת שבט לוי, הוא דבוק בה' אלקי ישראל, ה' הוא נחלתו, והוא לא זקוק לנחלה נוספת של עולם הזה. אמנם אני לא אומר לוותר על נחלה בארץ ישראל כמו שבט לוי, נחלה בא"י היא בעצמה חתיכת עוה"ב, כפי שהזכרנו כמה פעמים בשם הָאָבֶן עוֹרָא, "כי מעלה גדולה יש לארץ ישראל, ומי שיש לו בה חלק - חשוב הוא כחלק עולם הבא" (אב"ע בראשית לג, ט), אבל המטרה של א"י היא בשביל לעבוד את ה' וללמוד תורה, לא למטרות אחרות.

המשורר אומר, "וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ, בְּעֵבֹר יִשְׁמְרוּ חֻקֵּי וְתוֹרֹתָיו יִנְצְרוּ" (תהלים קה, מד-מה), שכל המטרה של א"י היא בשביל ללמוד תורה ולקיים מצוות, כפי שמסבירים רש"י בקיצור (דברים יא, יח) והרמב"ן באריכות (ויקרא יח, כה)⁸, שהמקום האמיתי לקיום המצוות כולן, אפילו אלו שאינן תלויות בארץ (כמו שבת ופסח ותפלין ומזוזה), הוא רק בארץ ישראל⁹, ומה שמקיימים אותן בחוץ לארץ הוא רק בבחינת ה"צִיּוּבֵי לֶךְ צִיּוּנִים" (ימייהו לא, ט), לזכר בעלמא, כדי שלא נשכח איך מקיימים אותן בארץ ישראל¹⁰. זו מטרתה של ארץ ישראל, שנוכל לעבוד כאן את ה'. כאן היא העבודה האמיתית של הקב"ה.

ואנן סהדי, שהיה צריך באמת מצוות בחו"ל כדי לזכור את צורת קיומן בארץ ישראל. שהרי אותן המצוות שנהגנו גם בחו"ל, כמו שבת ופסח וכדומה, כל יהודי שגדל בבית דתי בקי בהן פחות או יותר, כי ראה בבית הוריו איך שומרים שבת, איך עושים סדר בליל פסח, ועוד. כמובן, יש מקום להיות יותר ויותר תלמיד חכם, אבל פחות או יותר כולם בקיאים במצוות הללו. לעומת זאת, מצוות שלא היו בגולה, כמו תרומות ומעשרות וערלה, הבקיאות בהן הרבה יותר חלשה. הנה עכשיו, לקראת שנת השמיטה, צריך ללמוד הלכות שביעית, מפני שאלפים שנה לא קיימו את ההלכות האלו וכמעט לא עסקו בהן, ולכן הרבה יותר קשה לנו לשמור שביעית, וכן להפריש תרומות ומעשרות וכל שאר המצוות התלויות בארץ. ב"ה יש גדולי עולם שפסקו לנו גם בהלכות אלו, כגון החזון איש והרב [הגרש"ז אויערבאך] זצ"ל ועוד גדולי עולם, אבל הלכות שביעית ומעשרות היו ממש

האמוריים, אלא עבור ישראל, שהרי לישראל היה אסור להלחם במואב, שנאמר: "אֵל תִּצְרֹךְ אֶת מוֹאָב וְאֵל תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה" (דברים ב, ט), לכן שלח ה' את סיחון לכבוש את מואב, וע"י זה הותר לישראל לכבוש את ארץ מואב מיד סיחון, [כמו שאמרו חז"ל: "עמון ומואב טָהְרוּ בסיחון" - (חולין ס, ב), שע"י שכבש סיחון את ארץ מואב מהמואבים, הותר לישראל לכבוש ארץ זו מיד סיחון].

ממש התקיים בסיחון הפסוק "בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ עֶשֶׂב, וַיִּצְיָצוּ כָּל פְּעֻלֵי אֶזְרָא - לְהַשְׁמֵדֵם עַדִּי עַד" (תהלים צב, ח). כל התקומה של הרשע וכל מה שהוא מְצִיץ ופורח, זה רק כדי "לְהַשְׁמֵדֵם עַדִּי עַד"; כדי שישראל, ה"צדיק פְּתָמָר יִפְרָח" (שם, יג), יקבל את ארצו. לא מפני שיש ערך עצמי לסיחון ולממלכתו, אלא כל כוונת ההשגחה היא שישראל יקבלו את מה שסיחון כבש ממואב.

זהו שאמר הכתוב מיד אחר כך, "עַל כֵּן יֹאמְרוּ הַמְּשָׁלִים בְּאוֹ חֲשָׁבוֹן". כלומר: על כן - על אותה מלחמה שנלחם סיחון במואב (רש"י) - יאמרו המְשָׁלִים בְּאוֹ חֲשָׁבוֹן, שכן ממלחמה זו ניתן להסיק, שאין להעריך מאורעות על פי מבט לטווח קצר, אלא רק על פי מבט לטווח ארוך. בטווח הקצר היה נראה שהנצחון על מואב הביא פריחה לממלכת סיחון, אבל בטווח הארוך התברר, שתכליתו של נצחון זה היתה לתת את ארץ מואב לישראל, ולא לאמורי.

ומכאן, שכך ראוי שיהיה המבט גם בתחום הרוחני: לא להסתכל לטווח הקצר - שלפעמים אני מרויח בעולם הזה מן העבירה - אלא לטווח הארוך, של ההפסד שיהיה לי מזה בעולם הבא, (ולפעמים גם בעולם הזה, בזמן מאוחר יותר). לא להתפעל ממה שאני רואה כרגע, אלא לחשוב מה יצא לי ממעשה זה בטווח הארוך. לחשב הפסד מצוה (בטווח הקצר) כנגד שכרה (בטווח הארוך), ושכר עבירה (בטווח הקצר) כנגד הפסדה (בטווח הארוך).

חשבונות שלא כדאי לערוך אותם

בהמשך השירה כתוב, "וַנִּשְׁשִׁים עַד נִפַח אֲשֶׁר עַד מִיִּדְבָא" (במדבר כא, ל). דורשים חז"ל, "וַנִּשְׁשִׁים עַד נִפַח" - עד שתבוא אש שאינה צריכה ניפוח - כלומר, אש של גיהנם, שבווערת מעצמה ואינה צריכה ניפוח - ותדאיב נשמתן של הרשעים [וזהו "עַד מִיִּדְבָא" [(ב"ב עט, א). חשבת, איפה כתוב כאן בפסוק "אש" מי שראה בחומש את הפסוק הזה, יכול לומר איפה כתוב כאן אש. כתוב "אֲשֶׁר עַד מִיִּדְבָא", ועל הרי"ש של תיבת "אֲשֶׁר" יש נקודה. וכלל נקוט בדינו, "כל מקום שהכתב רבה על הנקודה - אתה דורש הכתב" (רש"י בראשית יח, ט). ממילא לפי זה, כיון שיש נקודה רק על הרי"ש, דורשים את ה"אש" בלי הרי"ש⁷ - עד שתבוא "אש" שאינה צריכה ניפוח, שזו האש של הגיהנם, ותדאיב את נשמתן של הרשעים. זה הסוף של מי שהולך אחרי יצרו ולא מושל בו, שהאש של הגיהנם תאכל אותו.

אבל מי שעושה חשבון, ועושה את החשבון הנכון, מבין שהתורה היא העיקר, ושכדאי לעסוק בתורה, ולא בענייני עולם הזה. אמנם מוכרחים לעסוק גם בענייני עולם הזה, כי צריך לחיות, אבל המחשבה העיקרית והמטרה העיקרית שצריכה להיות לנו בכל חיי עולם הזה, היא התורה. כמה שיותר תורה,

מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה, ונגלה בקלות שכדאי לנו לעסוק בתורה, כדאי לנו לעסוק במצוות, וכדאי לנו "לשמע בקולו ולדבקה בו, כי הוא חייף וארף ימיו לשבת על הקדמה אשר נשבע ה' לאבותיהם ליצחק וליעקב לתת להם" (דברים ל, ט), עד ביאת משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

כספר החתום כשבאנו ארצה, עד כדי כך שאחד מבעלי התוספות אמר, "שעכשיו (בזמן בעלי התוס') אינו מצוה לדור בארץ ישראל, כי יש כמה מצוות התלויות בארץ וכמה עונשין דאין אנו יכולין ליהדר בהם ולעמוד עליהם", כי לא יודעים איך לקיימן (שיטת רבינו חיים בתוס' כתובות קי, ב ד"ה הוא). ב"ה שקמו לנו גדולים ולימדו אותנו מצוות התלויות בארץ, אבל לולא "הצידי לך צינים", גם הלכות שבת והלכות פסח והלכות שאר המצוות לא היינו יודעים.

אז ב"ה שהיתה לנו תורה בגלות, אבל ב"ה גם שאנו יכולים היום לקיים את התורה בא"י, עם המצוות התלויות בארץ, ויש לנו ב"ה גדולי עולם שפסקו לנו איך לקיים את המצוות התלויות בארץ. אנו יכולים להתמסר לעבודת ה' בארץ ישראל, שזו התכלית האמיתית שבשבילה נבראנו וקבלנו את הארץ, כדי שנעסוק בה בתורה ובמצוות. נעשה את החשבון של הפסד

1. וכן הקשה החתם סופר (שבת פג, ב ד"ה זאת התורה), וע"ש תירוצו.
2. ובגדר הענין מה הם "חידושי תורה", כתב הגר"ח מוולוז'ין ז"ל כך: "חידושי תורה נקרא כל מה שלומד יותר ומתבררים הדברים ומחווים אצלו, כל זמן שאתה ממשמש אתה מוצא בהם טעם. וכשמרבה לחזור, מתבארים בזה טעמים ופירושים שנתחדשו, וזה נקרא חידושי תורה, בין שהיא מחדש או אחר, רק שיצא הדבר לאור" (כתר ראש אות נ"ו).
3. איתא במדרש: "ארבעים ושמונה פעמים כתיב בתורה קָאָר, קָאָר, כנגד ארבעים ושמונה דברים שנקנה בס התורה" (שהש"ר ד, טו). ומשמע, שכל מידה מארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם (אבות פ"ו מ"ה) היא באר בפני עצמה, ומביאה את האדם להשגות חדשות בתורה, ולאפשרויות חדשות לחדש חידושים בתורה, מה שלא היה יכול לחדש בלי אותה מידה מסויימת, וכמו שכתב החזו"א באגרותיו (ח"א סי' ד'): "כל המוסיף בקנינים שהתורה נקנית בהם, מוסיף ידיעה יותר ברורה, וטועם נעימות הצפונות אשר היו בעילום וקסטר טרם עמלו". וכן כתב בהמשך דבריו שם: "וכל המרבה בקניני התורה - מרבה תורה". ומשמע שכל שיש בידיו יותר מן המידות הללו, כך הולכת ומתעלה איכות קניניו בתורה.
4. ועי' ב"העמק דבר" לנצי"ב זצ"ל (במדבר כא, א ב"הרחב דבר") שכתב, שתיבת "קָאָר" יסודה מהפסוק "בַּעֲבֹר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מִשָּׁה בָּאָרְזָת הַתּוֹרָה הַזֹּאת" (דברים א, ה), "שלימד שם משה לישראל פלפולה של תורה, איך כל הקבלות בתורה שבעל פה מרומז בדקדוקי המקרא ע"פ י"ג מידות והיות התלמוד. והתועלת מזה הלימוד הוא, שאפשר להוסיף לקח בכל עת, ונעשית כמעין המתגבר". וזה היה בסוף ארבעים שנה שהיו במדבר, כמבואר בפסוק (שם, ג), והוא בחינת ה"קָאָר" שנתבארה כאן. וע"ש שזהו ענינה של תורה שבעל פה, שע"י כח הפלפול אפשר להוסיף לקח בכל עת, ונעשית כמעין המתגבר. [וכתב ב"אור גדליהו" (חקת, אות ג), דעל פי זה יש לפרש את דברי האבן עזרא שכתב, שמה שכתוב בתורה הוא רק "תחילת השירה, ולא נכתבה כולה" (אב"ע במדבר כא, יז). די"ל, שכיון שיסוד השירה הוא על תורה שבע"פ, כנ"ל, לכן לא נכתבה כולה, אלא נשארה בחלקה בבחינת תורה שבעל פה. וכתב עוד, דלפ"ז יש לבאר מה שלכאורה קשה, דהלא מבואר בגמרא שכל השירות כולן נכתבות אריח על גבי לבנה (מגילה טז, ב), ולמה שונה שירה זו שנכתבה כמו שאר התורה. וכתב די"ל, דכיון שיסוד שירה זו הוא על תושבע"פ, לכן אין בה "דיני כתיבה" גמורים, ונשארה לגבי פרט זה כתושבע"פ, שאין בה דין "אריח על גבי לבנה", כמובן].
5. עי' ברמב"ם שפירש כן (הלכ' תלמוד תורה פ"ג הי"ב).
6. וכמו שכתב הגאון רבי ישראל מסלנט זצוק"ל: "זה כלל גדול במדות, שרוב מדות הטובות, המה רק כמה שנוגע להאדם בעצמו. אכן כמה שנוגע לחבירו - החוב להשתמש בכל עוז בהפוכה. כמו לברוח מן הכבוד, היא מדה יקרה, כמאמרם ז"ל (אבות פ"ד מ"א) כי תאות הכבוד תוציא את האדם מן העולם. אכן כמה שנוגע לחבירו אמרו רז"ל (שם מ"א), איזהו מכובד - המכבד את הבריות" ("אור ישראל" סי' ל' ד"ה והיות). וע"ש דוגמות נוספות לזה במידות אחרות.
7. ורבינו גרשום בפירושו לגמרא שם (נח, ב) פירש, שיצאה לחז"ל ה"אש" בפסוק זה מתיבת "וַיִּנְשָׂא", שהיא דומה לאש.
8. ועי' גם רמב"ן דברים ד, ה.
9. ועי' שו"ת הרשב"א (ח"א סי' קל"ד) שגם הוא כתב כן.
10. כמובן, אין הכוונה שאין חיוב מן התורה לקיים מצוות בחו"ל. אלא הכוונה היא, שביחס לארץ ישראל, עבודת ה' בחו"ל היא רק בבחינת "הצידי לך צינים". [והנה, יש מצוות שחיובן לא התחיל במתן תורה, אלא רק משנכנסו ישראל לארץ, אע"פ שהן מצוות שאינן תלויות בארץ (עי' רמב"ן דברים א, א). ויתכן שהסיבה לכך היא, מפני שעיקר קיום התורה הוא רק בא"י, ולכן כל עוד לא נכנסו ישראל לארץ, לא חלה עליהם חובת מצוות אלו כלל].